

Szent István király Nagy legendája

(1080 körül)

1. Kezdődik az előbeszéd Szent István király életéhez.

Minden jó adomány és minden ajándék felülről van, a világosság Atyjától száll alá (Jakab 1,17). Mert semminémű jó nem lehet vagy keletkezhet a létező dolgokban Isten odaszálló irgalmának kedvezése nélkül. Az isteni gondviselés szeme ugyanis tetszéssel tekinti a néki szolgáló angyali karok megingathatatlan voltát, de a bukott ember megújódását is kegyes irgalommal szemléli, s előmozdítja, hogy akit megteremtven saját képének méltóságával ékesített fel, azt megtestesülésének szentsége által csoda módon atyai országának örökösévé tegye. Beteljesedtek hát a pátriárkák és próféták jövendölései a mi Megváltónkban, ki megmagyarázhatatlanul szűztől született, a keresztkín szenvedése és a halál elnyerése után harmadnapon feltámadott, tanítványai körében negyven napig tartózkodott, majd szemük láttára hatolt az ég magasába, s természeténél s tehetségénél fogva atyja jobbán nyert helyet, és az atyjától s tőle származó vigasztaló Szentlelket fogadott fiaira heves érkezésének csodálatos zúgásával kiárasztotta; ez pedig őket tüzes nyelvek képében minden nyelv tudásával gazdagította, és isteni erejéből a csodatevés jeles képességével csodálttá tette (vö. ApCsel 2. rész). Az ő szeretetének hevétől lánggyá gyúlva, amint Üdvözítőnk korábban meghagyta nekik (Máté 28,19 és Márk 16,15), az evangélium hirdetésének követségében Isten igéjének magvát hintve, az egész világot bejárták. Némelyikük királyságokat királyostul, némelyikük fejedelemségeket fejedelmestül, némelyikük tartományrészeket és kerületeket helytartóstul és előjáróstul vett rá a keresztény vallás gyakorlására, és a Szentlélek magasra csapó lángjai annyira megszilárdították a földkerekségen az egyetemes egyház alapját, hogy maga Róma is, az egész világ fővárosa, a császári egyeduralkodással együtt nyakát Krisztus hite alá hajtva lemondott a hiú tévelygésekről. Nem maradt ország, sem nemzet, hol Krisztus irgalmának valamilyen fogantatja nem lett.

Így történt, hogy az éber isteni kegyelem a kárhozat és tudatlanság fiaira, a faragatlan, kóbor népre, mely nem ismerte fel, hogy Isten teremtménye, vagyis hát a Pannónia földjén lakó magyarokra, kegyes pillantással letekintett az égből, hogy akiket az örökkévalóság titkos terve korábban természetes lakóhelyükről napnyugati részekre rendelt a keresztények eltévelyedéseinek megbosszulására, azokat, rendeltetésük ideje már betelven, a hamisság útjáról az igazság ösvényére, az elosztatott homályból az örökkévaló jutalmazás reményére vezesse.

2. Volt akkor egy Géza nevű fejedelem, a negyedik attól számítva, ki a magyaroknak Pannóniába jövedele idején első vezérük volt. Minthogy Jézusban is hitt, hatalmaskodva bánt az övéivel, de irgalmasan s bőkezűen az idegenekkel, kiváltképpen a keresztényekkel; ámbár belesüppedt a pogány életmódba, mégis, a lelki kegyelem fényének közeledtére, figyelmesen kezdett tárgyalni a körös-körül fekvő

valamennyi szomszédos tartománnyal a békéről, melyet korábban sohasem kedvelt; úgyhogy már ebből felismerhető, kinek fiává vágyott válni, Üdvözítőnknek az evangéliumban mondott szavai szerint: „*Boldogok a békességben élők, mert Isten fiainak hívják majd őket*“ (Máté 5,9). Ezenfelül elrendelte, hogy a többi keresztényt, ki királyságába be akar lépni, a vendégbarátság és a biztonság kegyében részesítsék, felhatalmazta a papokat és a szerzeteseket, hogy elébe járuljanak, szíves örömet hallgatta meg őket, kedvet lelven abban, hogy az igaz hitnek keble kertjébe vetett magja kicsírázik.

Minek szaporítsam a szót? Eljött az égből rendelt idő, háza népével együtt hitt és megkeresztelkedett, megfogadván, hogy minden uralma alá vetett alattvalóját a keresztény hit szolgálatába állítja.

3. Mivel pedig igen sok gondot okozott neki a lázadók megzabolázása, a szentségtörő szokások lerontása, és hogy püspökségeket alapítson hite szerint a szentegyház javára, egy éjjel csodálatos látomással vigasztalta meg az Úr, gyönyörű külsejű ifjat állított elébe, aki így szólt hozzá: „Béke veled, Krisztus választotta, megparancsolom, hogy szűnjenek meg gondjaid. Nem néked adatott meg véghezvinni, amit eszedben forgatsz, mert *kezedet emberi vér szennyezi be* (Izaiás 59,3). Tőled származik a születendő fiú, kire az Úr mindezek elrendezését az isteni gondviselés terveinek megfelelően rábízta. Ő az Úrtól választott királyoknak egyike lesz, a földi *élet koronáját* (Jakab 1,12) majd az örökkévalóval fogja felcserélni. Mindamellett a lelki követségben hozzád küldendő férfit tisztességgel fogadd, ha befogadtad, megtiszteljed, rettegve a fenyegető kárhozattól és elragadva a kiapadhatatlan remény szerelmétől, mely meg nem téveszt, intelmeit hűséges szívvel, nem színlelt helyesléssel hallgasd.“

4. Hogy felserkent a fejedelem, a megdöbbenő látomást előbb magában, majd Krisztus híveivel és az övéivel meghányta-vetette, Istennek kitárt karokkal a földre borulva alázatosan hálát adott, s könnyeket ontva ajánlotta magát és fejedelemségét születendő fiával együtt annak őrizetébe, aki *nem alszik s nem is pihen* (Zsolt. 120,4). Miközben pedig az Istentől megjövendőlt férfiún töpreng, jelentik neki, hogy boldog Adalbert, a cseh egyház főpapja úton van hozzá az ő megtérítésére és *az őszinte hit* (2Tim. 1,5) előmozdítására, hogy dicsőítő áldozattal áldozzon az Úristennek. Elmondhatatlan öröm támadt Krisztus új katonáiban, a vezér híveivel Krisztus apródja elé vonult, tisztességgel fogadta, és ahogy a látomás intette, Isten félelme és szeretete miatt minden módon kimutatta neki, hogy *engedelmes gyermek lesz* (1Péter 1,14).

Így hát a fejedelem parancsára a zabolátlan nép mindenünnen összegyűlik, a szent püspök szüntelenül tanít, téríti és kereszteli az ország fiait, sok helyen egyházakat alapít. *A világosság, mely megvilágosít minden embert* (János 1,9), elűzvén a sötétséget, elkezdett Magyarországon fényleni, és beteljesedtek a próféta szavai, ki így szólt: „*A pogányok népe, amely sötétben jár nagy fényességet lát*“ (Izaiás 9,1). A láthatatlan világosság világossága Krisztus, kinek megpillantását a pogányok akkor érdemlik meg, mikor megtérve a sötétségből hiszik, hogy ő a valóságos fény, valóságos Isten és ember.

5. Közben megszületett a fejedelem Istentől megjövendő fia, akit a próféta szerint *ismert az Úr*, még *mielőtt a méhben* megfogant volna (Jeremiás 1,4-5). Ezt Isten kedveltje, Adalbert püspök, hite őszinteségeért a keresztség fehér ruhájába öltöztette, és lelki gyámola lett. Akkor az István nevet kapta; hisszük, hogy Isten is ezt akarta, mert ami „István“ a görög nyelvben, „koronázott“ a latin beszédben. Mivelhogy Isten azt óhajtotta, hogy viselje e világban is a királyi hatalmat, s a jövőben váltsa fel az örökké tartó boldogság koronájával, kijelölte őt az örök, el nem múló dicsőség elnyerésére.

Nőtt a gyermek gyámolítva a királyi nevelésben, átlábalta a kisdédéveket, s miután a serdülőkor első lépcsőfokán átlépett, apja összehívta Magyarország főembereit és az utánuk következő rendet; a közös tárgyalás tanácsa szerint fiát, Istvánt a nép élére állította, hogy uralkodjék őutána, és ennek megerősítésére mindet külön-külön megeskette. Ezek után betelvén napjai, az Úr megtestesülésének 997. esztendejében e világ haszontalan viszontagságait égi örömmel cserélte fel. És ugyanazon évben boldog Adalbert püspök Isten igéjének hirdetése végett porosz földre lépett, majd ugyanott a vértanúság pálmájával koszorúztatott meg.

6. Mikor aztán a pannóniai királyság a boldog ifjú bólintását leste, ő a környező tartományok népeivel kötött békét hűségesen megerősítette, hogy amit elméjében forgatott, a kereszténység *zsenge ültetvényében* (Zsolt. 143,12) annál bátrabban hajthassa végre. De minden jónak ellensége, az irigységgel és gonosszággal teljes ördög, hogy Krisztus apródjának szent szándékát szétzilálja, belháborút támasztott ellene; az ő sugallatára vonakodott a pogány nép nyakát a keresztény hit igájába hajtani, s azon mesterkedett, hogy főembereivel együtt kivonja magát uralma alól. Mindezeket a dicsőséges kereszt jelének pártfogásával, Isten szülőanyja, az Örök Szűz Mária érdemeinek oltalmával Isten kedveltje, Márton főpap és Szent György vértanú zászlaja alatt, vezéreik megölése után csakhamar szolgálatába hajtotta, a keresztség vizében megfürösztötte, a hűséges papok által osztván az üdvösség intelmeit, az egy Istent imádni kényszerítette.

7. Miután Krisztus katonája legyőzte az ellenséget, lelki örömmel eltelve elhatározta, hogy minden képességét és minden szándékát az evangélium melegágyává teszi. Alamizsnálkodással és imádkozással töltve idejét gyakran borult a szentegyház padlójára, s könnyeit hullatva bízta Isten akaratára tervének teljesedését, hogy az, aki az Úr nélkül mit se tudna tenni, ha az ő rendelkezésének betöltése segíti, a kitervelt jót erényes kezdeményezésekkel véghezvihesse. Ennek a megkezdéséhez és beteljesítéséhez azonban szükségesnek tartván Krisztus híveinek tanácsát, követekkel és levelekkel mindenfelé hírül adta kívánságát. Erre sok pap és egyházi személy, kit a vigasztaló Szentlélek ösztökél, úgy határoz, hogy elhagyva székhelyét, vándorútra kél; apátok és szerzetesek semmi tulajdont sem kívánva csupán arra vágytak, hogy ilyen mélyen vallásos fejedelem oltalmában szabályaik szerint éljenek. Köztük jött a vallásos életű Asrik atya tanítványaival, akik közül egy Bonifác nevűt Asrik atya helyére nevezték ki apátnak: mikor a boldog király igehirdetés végett Magyarország alsó részeibe küldte, nyakán egy kard megsebesítette, s bár élt ezután is, a vértanúság dicsőségét el nem veszítette. Érkezett két másik is a lengyelek földjéről, kik elmélkedésre a remeteéletet választották, egyikük, név szerint András,

hitvallásának érdeme miatt az angyalok kórusába vétetett fel, melyről az Úr általa művelt csodajelei tanúskodnak; a másik, Benedek, Krisztusért ontotta vérét, s ezért csodálatosan megkoszorúztatott.

Miután Asrik apátot övéivel együtt tisztelettel befogadták, a Vas-hegy lábánál egy Szent Benedek atyáról elnevezett kolostort épített,[8] ahol mindmáig virul a szerzetesi gyülekezet a Regula rendjében, s mivel bővelkedik a fenntartásához kellő mulandó javakban, nincs másra szüksége, csak arra, hogy az övéi és mások lábát az evangélium szerint megmosogassa (János 13,5 és 34).

8. Ezekkel tanácskozott Isten szolgája, a legkeresztényibb fejedelem, olykor közösen mindenekkel, olykor egyenként egyesekkel, majd tartományait tíz püspökségre asztatta, az esztergomi egyházat a római apostoli szék helybenhagyásával és egyetértésével a többiek fejévé és felügyelőjévé tette. Az említett tiszteletre méltó Asrik apátot a főpapi méltóság süvegével ékesítve kánoni választással ennek élére helyezte, s a többi széket az ő tanácsára más-más atya gondjaira és őrizetére bízta. Mindenfelé megvetik a szent házak alapjait, emelik a kanonokok klastromait, virágzásnak indulnak a szerzetesi regulában élő közösségek. Mindenfelől özönlenek Istennek szolgálói, kikben vágyat ébresztett az oly igen bőkezű fejedelem kegyes vendégfogadásának vigasza.

És mert Pannónia dicsőségére ott született a boldog Márton főpap, s az ő érdemeinek oltalmában aratott győzelmet ellenségein a Krisztushoz hű király – mint már mondtuk –, azért a király tanácsot tartván Isten kedveltjeivel, a Szent-hegynek mondott helyen, a szent püspök telke mellett, az ő nevére monostort épített, birtokkal, javadalmakkal és minden szükséges egyébvel gazdagította, s a közbenjárásával legyőzötteken tizedet véve a püspökségekhez hasonlatossá tette.

9. Atyja halála után az ötödik évben – így akarta az isteni kegyelem – elhozták az apostoli áldás levelét, s miközben a püspökök és a papság, az ispánok és a nép egybehangzó magasztalásukat fennen kiáltozták, Isten kedveltje, István, királlyá választatott, s az olajkenettel felkenve a királyi méltóság diadémájával szerencsésen megkoronáztatott. Hogy az uralkodói rang jelének elnyerése után milyen életű és ítéletű férfi volt, megvilágítja a püspökökkel és Magyarország főembereivel együtt kibocsátott törvénykönyve, melyben tudniillik megszerkesztette minden ártalomnak ellenmégét. És mert úgy tetszett néki, hogy *a békének*, mellyel Krisztus fűzte egybe a világot, legyen *fia* (Lukács 10,6), el nem múló kötés aláírásával utódainak szigorúan meghagyta: senki köztük ellenségként más földjét ne támadja, törvényes vizsgálat nélkül ellenfelét ne bántsa, az özvegyeket és árvákat senki se nyomorgassa.

Királyságának sorsául pedig, de kivált sarjadékának szaporításáért a római császári méltóságot viselő, szelíd erkölcssei miatt jámbornak nevezett Henrik hűgát, név szerint Gizellát vette házastársul, kit miután olajkenettel felkentek, a korona viselésében társának ismert el. Hogy ez Isten tiszteletének csinosításában miképp viselkedett, az Istennek szolgálók gyülekezetei iránt mily buzgónak s jótevőnek mutatkozott, arról a mai napig tanúskodnak számos egyházi keresztjei, edényei és csodálatos mesterséggel készített vagy szőtt oltári ékességei. Mindenekelőtt pedig a veszprémi püspökség egyháza, melyet alapkövétől kezdve minden Isten szolgálatához szükséges arany- vagy ezüstneművel és sokféle ruhával felékesített.

Maga a király a nemrég alapított püspökségeket az apátságokkal egyetemben majorságokkal, udvarházakkal, szolgákkal és javadalmakkal királyilag felruházta, keresztekkel, edényekkel és az istentisztelethez járó más eszközökkel – aszerint, hogy mire volt külön-külön szükségük – kielégítően felszerelte. A szerzetesek életét és közösségét hol mások útján, hol személyesen fürkészve gondosan megvizsgálta, a lankadókat kárhoztatta, az ébereket szeretetébe fogadta, s a kanonokok szolgálatát Krisztus és az egyház bizonyosága alapján a püspökök gondjára bízta; az apostol szerint: „mindenkinek mindene lett, hogy mindenkit megnyerjen” (1Kor. 9,22).

10. Ez a férfiú hívő volt, minden cselekedetét teljesen Istennek szentelte, fogadalom s felajánlás útján szüntelen imáiban magát és királyságát az Örökszűz Istenanya, Mária gyámsága alá helyezte, kinek tisztelete s dicsősége a magyarok közt oly nevezetes, hogy nyelvükön még e Szűz mennybevitelének ünnepét is, tulajdonnévének hozzátétele nélkül, csak Királyné napjának emlegetik. És hogy könyörületes oltalmát még inkább elnyerhesse, magában a királyi székvárosban, melyet Fehérvárnak mondanak, ugyanezen örökké Szűz dicsőségére és nevére híres és hatalmas, csodálatos mívű bazilikát kezdett építtetni, a kórus falán tarka vésetekkel, márványlapokból kirakott padlóval. Aki ezt látta, szavaink igazságáról tanúságot tehet (vö. János 19,35): számtalan fajta miseruha, oltárdísz és más ékesség van ott, az oltárok körül több színaranyból kalapált tábla, melyekbe a legdrágább kövek sorozatait foglalták; Krisztus asztala fölött csodálatos mívű cibórium emelkedik, a kincseskamra mindenféle-fajta kristály-, ónix-, arany-, ezüstedénnyel színültig rakva.

Már akkor eltökélte Isten fia, hogy mindazt, amije van s amit megszerezhet, Krisztusnak ajánlja, kitől adományul nyerte, hogy aki őt az evilági dicsőségre és tiszteletre méltóvá tette, az égi ország lakói közé kegyesen felvenni méltassa.

11. Olvassuk az apostolokról írt jövendölésben: „*Végig a földön szárnyal a szavuk, a világ végéig elhat szózatuk*” (Zsolt. 18,5). Ez a mondás áll nemcsak a tizenkettőre, hanem mindenkire, akit Isten az evangéliumot hirdetni küldött, akinek hite, szavai és erkölcsé révén gyarapodott az egyház. Ezek között nem a legkisebbnek tartják ama leginkább keresztényt: jóakarátának és művének híre, melyet az egyházak építésében saját hatáskörében szerzett, messze fekvő, igen híres földeket bejárt. Szerzeteskolostort alapított ugyanis Jeruzsálemben, abban a városban, ahol Krisztus emberi természete szerint tartózkodott, bőséges mindennapi eleséget szolgáltató majorságokkal és szőlőkkel gazdagította. A világ fejében, Rómában is, István első vértanú nevére tizenkét kanonokból álló, minden tartozékkal bővelkedő gyülekezetet állított, és egy kőfallal körülkerített telepet házakkal és vendégfogadókkal azon magyaroknak, akik imádkozás végett felkeresik az apostolok fedelmének, boldog Péternek küszöbét. Még a királyi várost, Konstantinápolyt sem fosztotta meg ajándékozó jótéteményeitől, csodálatos művészettel épült templomot adományozván minden hozzávalóval. Méltán nyerte hát el birodalma határain belül az apostol nevet, mert noha az evangélium hirdetésének tisztét ő maga el nem vállalta, a hit hirdetőinek, mint vezérük és felügyelőjük, megteremtette a gyámolítás és gondoskodás vigaszát.

12. Az égi irgalom valamennyi jótéteménye közül, melyhez a boldog király isteni végzésből jutott, mindenekelőtt azokat kell felsorolni s a betűkre bízni, amelyekkel elsősorban lehet az örök élet örömeit kiérdemelni. Mert minden szerencsés tetteiben egy indítóok irányította: ezt lelkének hívő látásával látta meg az evangéliumban, mely igazságának bizonyosságával mondja: „*Boldogok az irgalmasok, mert majd nekik is irgalmaznak*” (Máté 5,7), és más helyen: „*Adjatok, és akkor ti is kaptok*” (Lukács 6,38). Az irgalomnak és kegyességnek oly szélesre tárt karjaival ölelte át Krisztus szegényeit, sőt bennük Krisztust (vö. Máté 25,40), hogy egyetlen vendég vagy zarándok sem távozott tőle szomorúan, jóságának valamilyen vigasza nélkül. A szűkölködők felsegítésére mindennapos állandó költséget határozott meg, az éjszakát virrasztásban, tevékenyen és vidáman volt szokása tölteni, Krisztus híveinek lábát mosogatva, a *szegények szívébe alamizsnát dugva* (Sirák 29,15), mivel eltökélte, hogy e világon a szűkölködő *Krisztust tagjaiban* (1Kor. 6,15) vigasztalja, így ő maga megérdemli, hogy örökké örvendezzen, mikor a mennyei élet kincsházát minden gyönyörűséggel rakottan találja.

Egy éjszaka aztán lelki intéstől illetve, egymagában, anélkül, hogy bárki tudott volna róla, fogván egy Isten ajándékával teli erszényt, szokása szerint felkerekedett Krisztus kicsinyke nyájának meglátogatására. A szegények a mennyei kincseskamra pénzének osztásakor nyomban huzakodni kezdtek, Isten emberének érdeméről szakálla kiszaggatásával tettek tanúbizonyságot. Emiatt öröm töltötte el Krisztus katonáját, és rohanvást menekült mindenki teremőjének legszentebb szülőanyjához, s a földre vetve magát hálálkodva így kiáltott: „Égi királynő, én királynőm, így tisztelték meg katonáid, akit királynak állítottál. Ha ezt valami ellenségem tette volna, a te segítségeddel bosszulnám meg a sértést. De mert tudom, úrnőm, hogy ezzel az örök boldogságra lettem méltó, igencsak ujjongok, s megköszönöm Üdvözítőnk vigasztaló szavait, melyekkel tanítványait vigasztalta, mondván: »*nem vesz el egy hajszál sem fejetekről*« (Lukács 21,18)”. E szavakból értette meg Isten embere, hogy égi kegyelem látogatta meg, és lelki kenettel kenetett; elhatározta, hogy szíve kapuját sohasem zárja be a segítséget kérők előtt, s ettől kezdve személyesen vagy mások, de különösen Krisztus szolgálói és cselédei, a papok és a szerzetesek útján az égtől neki juttatott gazdagságot a szegények kezébe téve maradandóan az örök kincstárban helyezte el.

Erről tesz tanúságot a vele a mennyei életben örökké osztozó boldog Günther, aki evilági nemesből lett szerzetes és remete, s akit a jótékony fejedelem bőkezűsége csalogatott ide, s a csehek földjéről többször eljött meglátogatására. Mert valahányszor érkezésének fényével István udvarát beragyogta, a király kincseskamráját keze alá helyezték, s mivel ő ennek tartalmát zarándokok, szűkölködők, szenvedők, özvegyek és árvák, klastromok és templomok között kiosztatta, csakhamar kiürült. Isten e szolgájának intésére alapította meg az istenfélő király a Bélnek nevezett monostort, s minden jóval gazdagította. Itt kezdte el elmélkedő életét élni a Velencéből jött Gellért szerzetes, akit felsőbb végzésből főpappá választottak, s a szent király elhunytá után a kereszténység ellen támadt zavargásokban megköveztek: a lelki kegyelem ajándéka által méltó lett a vértanúk társaságára.

13. Úgy vélem, nem hallgathatom el, hogy Isten hatalma az ő emberének még életében meg akarta mutatni, mennyi érdeme lesz halála után. Hiszen ahányszor fülébe jutott, hogy beteg valaki, egy darab

kenyeret, egy kis gyümölcsöt vagy fűszeres fűvet küldött neki orvosságul, azt, ami épp a keze ügyében volt, meghagyván, hogy egészségesen talpra álljon, és mivel szavait Isten kegyelme kísérte, épségét a beteg nyomban visszanyerte. Üdvözítőnk dicsőséges mennybemenetele után, s azután, hogy csodálatosan atyja jobbjára ült, azt mondják, keveseknek jelent meg testi valóságban, látomással azonban sokaknak nyújtott vigaszt, megtanítván őket a jövőbe látni. Ez történt boldog Istvánnal is. Egy éjszaka ugyanis valamely titkos sugallattól hirtelen felriaszta megparancsolta, hogy egy futár egy nap és egy éj alatt siessen az erdélyi Fehérvárra, és tereljen minden földeken lakót a városok falaihoz oly gyorsan, amint lehet. Mert előre megmondta, hogy itt teremnek a keresztények ellenségei, vagyis a besenyők, akik akkor a magyarokat fenyegették, és fel fogják dúlni földjeiket. Alig teljesítette a követ a király parancsát, itt is volt már a besenyők váratlan csapása; gyújtogatással és fosztogatással mindent elpusztítottak, de Isten kinyilatkoztatása révén a boldog férfi érdemeiért az emberi lelkek a falak menedékében megmenekültek.

14. Ezután történt, hogy mikor jámbor Henrik, római császári felség, a boldog királynak felesége révén rokona, kiszenvedett, a császári hatalmat a germánok választásából Konrád kapta, ki a béke nyugalmaát megtörve, egész Németország csapatait egyesítve ellenségként próbált rátörni Pannónia hatáira. Tanácsot tartott ellene a király a püspökökkel és a főemberekkel, s a haza védelmére egész Magyarország fegyvereseit összevonta. Előbb mégis megfontolván, hogy Krisztus segítsége nélkül mit sem tehet, kezét-szívét égnek emelte, és sérelmeit úrnője, az Örökszűz Istenanya, Mária elé tárva, ilyen szókra fakadt: „Ha kedved telik benne, világnak úrnője, hogy örökséged szőlejét ellenség pusztítsa, s a kereszténység zsenge ültetvényét irtsa, kérve kérlek, ne róják fel az én renyhességemnek, hanem inkább akaratom rendelkezésének. Ha a pásztor bűnös, érdeme szerint ő maga lakoljon, kérlek, ártatlan juhokat dühöd ne sújtsa.” E beszéd után Máriától már szinte megvigasztalva, magabiztosan útra kelt az ellenség irányába. Mindjárt másnap hírnök érkezett a germánok táborába minden egyes vezérhez, mintha a császár küldte volna, és parancsot adott át a visszatérésre. Mihelyt az ellenség visszavonult, és a szent felismerte, hogy Isten irgalmának oltalma látogatta meg, a földre borulva hálát adott Krisztusnak és szülőanyjának, kinek védelmébe magát és országának gondját szüntelen imában ajánlotta. A császár pedig megrémült övéinek ennyire váratlan kudarcától, és tudakolta, miképpen történt a dolog. Mikor aztán belátta, hogy valóban visszatértek, nem kételkedett, hogy ez Isten szándékából történt a leghívebb király reményének megerősítésére, és azontúl országának megtámadásától tartózkodott, mert visszatartotta az Örök Bíró félelme.

15. Nyilvánvalóan boldog Istvánon is beteljesedett az apostol szava, mely így szól: „Sok szorongatás közepette kell bejutnunk az Isten országába” (ApCsel 14,22) és a Bölcsesség Könyvében: Mert megfenyíti az Úr, akit szeret, s megostoroz mindenkit, akit fiává fogad (vö. 13,12). Mert sokféle isteni fenyítés alatt rogyadozott, három évig szüntelen betegségben sínylődött; miután ebből Isten kegyelmének orvossága kigyógyította, a titkos örök szándék valamiféle próbatétele következtében fiainak kimúlásában megint csak érezte a ráhulló korbácsütéseket, mikor őket ártatlan csecsemőkorukban, *aki adta, elvette* (Jób 1,21). Halálukon érzett fájdalmát a szülőatya élve maradt fia, a szent természetű Imre iránti

vonzalmának vigaszával fékezte. Immár egyetlen fiát szenvedélyesen szerette, mindennapos imáiban örökösen Krisztusnak és szűz Szülőanyjának szentelte. Minden óhajásával azt kívánta, hogy fia túlélje, s hogy utána országának ő kerüljön élére. S hogy ilyen nagy uralom kormányát majd erősebben kézben tarthassa, rávette, hogy az igazhitű férfiak tanítását mindkét füllel hallgassa mindennapos olvasás által. Az atyai szeretet lángjától ösztökélve ő maga is erkölcstanító könyvecskét szerkesztett, melyben őszintén és barátián, a lelki intelem igéivel szól hozzá, oktatva, hogy mindenekelőtt őrizze meg a katolikus hitet, erősítse az egyházi rendet, a főpapi méltóságnak rója le tiszteletét, kedvelje a főembereket s vitézeket, hozzon igaz ítéletet, minden cselekedetében mutasson türelmet, a vendégeket jóságosan fogadja, még jóságosabban gyámolítsa, tanács nélkül semmit se tegyen, az elődök példája mindig szeme előtt legyen, sűrűn teljesítse az imádkozás kötelmét, s a kegyesség, irgalmasság meg a többi erények ékesítsék. Az ilyen és ehhez hasonló ismeretekben oktatott kiváló ifjú engedelmeskedve az örök végzésnek, amelynek mindenek alávetetnek, az Úr megtestesülésének 1031. évében ezt a múltó életet az örökre cserélte fel, csatlakozván a mennybéliek társaságához. Ó, mekkora gyász mindeneknek, de kivált a főembereknek, akik között az elárvult atya sóhajtozott és kesergett. Mert látván, hogy egyedül maradt, utód reménye nélkül, bánkódott szeretni vágyó szíve. De ismerte az Írást: *„Nincs olyan bölcsesség, nincs olyan tudomány, s nincs olyan tanács, amely megáll az Úr színe előtt”* (Péld. 21,30) és a kánoni törvényt: *„senkinek sem szabad kedvesei elmúlásán túlságosan szomorkodni”*. Letéve a gyászt teljes valójával az isteni irgalom bőkezűségének keresésére adta magát. A kolostorok és templomok szolgáit, a szerzeteseket és a papokat különféle alamizsnákkal és adományokkal vigasztalta meg, minden pénzbeli jövedelmét, mellyel éppen rendelkezett, zarándokokra, özvegyekre, árvákra költötte. Követei képében még a külföldi tartományok monostorait is gyakran meglátogatta királyi adakozókedvének számlálhatatlan ajándékával.

16. Szellemének fiatalkorában felvett szigorát élete végéig megőrizte. Alig nyílt ajka nevetésre, mivel az írásra gondolt: *„Akkor is fájhat a szív, amikor nevetünk, és az örömnek is lehet szomorúság a vége”* (Péld. 14,13). Mindig úgy mutatkozott, mintha Krisztus ítélőszéke előtt állna, lelki szemeivel az ő tisztelendő külsejű jelenségét látta, s kimutatta, hogy Krisztus a száján, Krisztus a szíven, Krisztust hordozza minden tettén. Szíve-lelke minden vágyával a végső napot képzelte maga elé, s már a mennyország lakája, angyali társalkodás társa óhajtott lenni. Mindenféle-fajta Istennek tetsző erénnyel ékes lévén, eltökélte: *Isten színe előtt szentségben és igazságban él életének minden napján* (Lukács 1,75), hogy benne már az eljövendő megdicsőülés valamilyen ragyogása lássék. Végre Isten irgalmából, a százszoros jutalom díjára érdemesen, láz vette le lábáról, s mikor már nem volt kétséges hamari halála, előszólította a püspököket és palotájának Krisztus nevét dicsőítő nagyjait; először megtárgyalta velük, hogy helyette a Velencében született Pétert,[22] nővérének fiát választják királynak, akit már korábban magához hívatott, és seregének vezérévé nevezett ki; majd atyailag intette őket, hogy őrizzék meg az igaz hitet.